www.kurdistannet.org
بەكاتی ناوەندی ئەوروپا 30-5-2006 19:25

خۆكوشتنی مەحوی لە شیعری "كە دیم ئالۆزە چاوی" ... ئارام سدیق

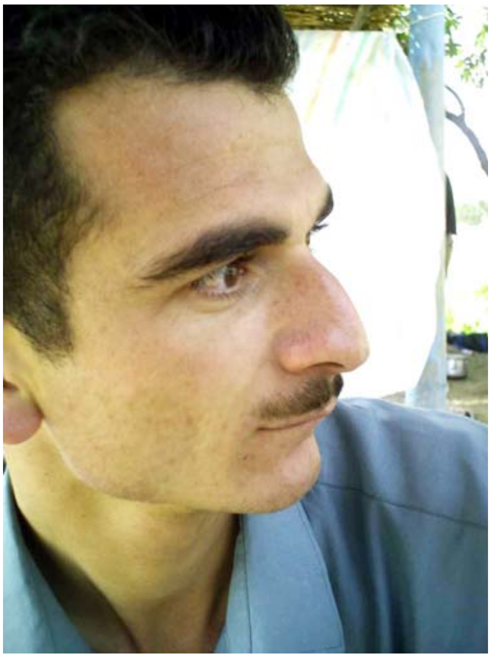

گومان لەوە ناكرێت یەكێك لە شاعیرە دیارەكانی نێو ئەدەبی ئێمە "مەحوی"ە، ئەم شاعیرە لە رێگەی شیعرە غەزەل و سۆفیگەرییەكانییەوە و بەو دنیا جوان و پڕ لە ئیستاتیكایە توانی خۆی بكاتە دەنگێكی دیار و نەمری نێو ئەدەبی كوردی. ئەوەی مەحوی لە شاعیرانی هاوسەردەمی خۆی جیادەكاتەوە ئەو سادەییەیە لە دەربڕیندا و قوڵیە لە مانادا. ئەم شاعیرە جیا لە شاعیرانیتر و لە دنیایەكی جیاوازدا شیعری هۆنیوەتەوە، دنیایەك كە پڕبێت لە زۆرترین وشەی كوردی و لە چاو شاعیرانی هاوسەردەمی خۆی، بەرێژەیەكی كەم وشەی بێگانەی بەكارهێناوە رەنگە ئەم قسەكردنەی من تەنها حوكمێكی خێرابێت، بەڵام ئەمە رای تایبەتی خۆمە و پاش خوێندنەی سەرجەم دیوانی ئەم شاعیرە هەستم پێكرد، لە هەمانكاتدا دەبی ئەوەش بڵێم كە مەحوی شیعری عەرەبی و فارسیشی هەیە و بەشێكی دیوانەكەی بۆ ئەم دوو زمانە تەرخانكراوە، بەڵام خوێندنەوەی شیعرەكانی مەحوی شاعیر دنیایەكی تایبەتترە لە هەموو شاعیرانیتر، هەست دەكەم ئەوەی مەحوی لە وەسفی ئافرەتێكدا دەینوسێ جیایە لەوەی شاعیرێكیتر دەینووسێ، ئەمەش تەنها تایبەتمەندێتی مەحوی نییە، بەڵكو هەموو شاعیرە دیارەكانی نێو ئەدەبی ئێمە هەڵگری شوناسێكی تایبەتی شیعرین و هەر ئەم شوناسەشە وای لەو شاعیرانە كردووە دەقەكانیان تا هەنووكەش بە نەمری بمێنێتەوە، بێگومان دەبێ ئامازەش بەوە بدەم كە چەندین هۆكاری تر لە پشت زیندوومانەوەی بەرهەمی ئەو شاعیرانەدا دەیان نهێنیتر هەیە. كە رەنگە لە چەند دەیەی داهاتوودا پەیبان پێیبرێت.

یەكێك لە تایبەتمەندیە دیارەكانی دەقی شاعیرانی وەكو نالی و مەحوی و مەولەوی و سالم...هتد ئەوەیە بەردەوام زیندوون و بەردەوام لەگەلڕ گۆڕانكارییە كۆمەڵایەتی و سیاسییەكانی كۆمەڵگەكەی خۆیاندا رێ دەكەن و ئەو هێزەی بەردەوامی دەداتە هەنووكەییبوونی دەقی ئەم شاعیرانە، ئەو هێزە ئەفسونەیە كە پێمواپە راستگۆییە لە گوتار و دەربڕیندا، راستگۆیی بەو واتایەی لای شاعیر ئیحساسەكانی خۆی رتوش نەكات، ئەوەی شیعر دەكوژێ و نایەڵێت بە نەمری بژی و بەردەوام لەگەلڕ ساتە جیاوازەكانی و گۆڕانە هەمیشەییەكانی كۆمەڵگەكەیدا بێت ناراستگۆییە لە گوتاردا و نوسینەوەی ئیحساسە رتووشكراوەكانە، یان دەتوانین بڵێین پیشاندانی هەموو رووداو و گۆڕانەكانی كۆمەڵگەیە بە دەمامكدارییەوە. بۆیە پێمواپە دەقی نەمر شاعیری راستگۆ دەینوسێ، شاعیری راستگۆ نەمرە. هەموو دەزانین لە هەموو سەردەمێكدا كۆمەڵێك، یان سەدان شاعیر هەبوون، بەڵام ئەو شاعیرانەی كە نەمریان بۆ خۆیان بەدەستهێناوە زۆر كەم بوون. هەنووكەش لەنێو ئەدەبی كوردیدا سەدان و هەزاران شاعیر هەن و رۆژانە بەرهەمی بڵاوكراوەیان دەبینین، بەڵام ئەوانەی هەستمان دەجوڵێنن و ئاشنای دنیایەكی پڕ فەنتازیامان دەكەن زۆر كەمن.

ئەوەی لێرەدا دەمەوێ ئاماژەی پێبدەم قسەكردنە لەسەر خۆكوشتنی مەحوی لە شیعری (كەدیم ئالۆزە چاوی) ئەم شیعرە، یەكێكە لە شیعرە غەزەلیەكانی مەحوی و لەم شیعرەدا مەحوی راستەوخۆ موخاتەبەی دڵدارەكەی دەكات و سەرەتا مەحوی نیگەرانە لەوەی كە یارەكەی چاوی شێواوە

لەسەرئەوەی چەند ناحەزێك لەبەینی هەردوولادا بوونەتە هۆی دروستکردنی فیتنە و قسە دروستکردن لە نێوانیاندا.

ئەوەی مەبەستی سەرەکی منە لەم نوسینەدا قسەکردنی مەحوییە لەسەر چەمکی (خۆکوشتن) و بەکارهێنانی غەزەلیانەی ئەم چەمکە لای شاعیر. مەحوی وەکو لەسەرەتادا ئاماژەیەکی خێرام پێدا زۆر زیرەکانە کاری کردووە و وردەکارییەکی زۆری لە بیر و مانا و زماندا لە شیعرەکانیدا بەکارهێناوە، لەم شیعرەشدا بەهەمان شێوەش بەکارهێنانی هۆگەلێکی زۆر دواجار بڕیار لەسەر هەڵبژاردنی مەرگ دراوە. بەکارهێنانی وشەکانی (ئاڵۆزی، کوشتنم، سوتاندنم، ئەجەل.... هتد) لەسەرەتا و ناوەڕاستی شیعرەکەدا یەکێکە لە کارکردنێکی سایکۆلۆژیانەی شاعیر لەسەر بەکاربردنی چەمکی خۆکوژی لەو شیعرەدا. ئەگەر قسە لەسەر تەفسیرە سایکۆلۆژیەکەی شاعیر بکەین دەبینین لەسەرەتای شیعرەکەدا باس لە ئاڵۆزبوونی چاوی یار دەکات کە ئاماژەیە بۆ ئاڵۆزبوونی ژیان دواتر شاعیر دەڵی (بەجێیە کوشتنم، سوتاندنم) ئەمەش لوتکەی بێئومێدی تاربوونی ئایندەیە، پاش ئەمەش کە دەنوسێ (وەك ئەجەل هات) واتە هاتنی مەرگ بۆتە حەقیقەت گەڕانەوەی یان دواخستنی لە دەستی ئەمدا نەماوە. تا دواجار دەڵی؛ بەخۆکوشتن نەجاتی خۆ بدە (مەحوی) . ئەمە دواچارە و دوا ترۆپکی مەرگدۆستیە لای شاعیر.

بیرکردنەوە لە خۆکۆشتن، بیرکردنەوەیە لە گەورەترین نهێنی و رەنگە کەشفکردنی هەڵگری ئاڵۆزییەکی زۆربێت. بیرکردنەوەی مەحوی سۆفیگەر لە (خۆکوشتن) سەرەتای وروژاندنی گەورەترین پرسیارە. پرسیارێك کە پڕیەتی لە نهێنی و نهێنیەکەش وەکو وتم کەشفکردنی هەڵگری ئاڵۆزییە، چونکە مەحوی شاعیر سۆفیگەر و ئیسلامە و لە ئایینی ئیسلامیشدا کەسی خۆکوژ بەرنەفرەتی خودا دەکەوێت. نەفرەتێك کە پاکبوونەوەی مەحاڵە، چونکە خودا باڵا دەستی هەموو گەردوونە ژیان و مردنی هەموو مرۆڤ و هەموو بوونەوەرەکانی تریشی بە دەستە، بۆیە هەڵبژاردنی مەرگ لەلایەن مرۆڤەوە یاخیبوون و شکاندنی سنوری پیرۆزیەکانی ئاینی ئیسلامەو کەسێکیش کە هەستێت بە شکاندنی سنوری پیرۆزیەکانی ئیسلام بەرنەفرەت دەکەوێت. دەکرێت لێرەدا پرسیارێك بکەین ئەی چۆن مەحوی خواناس و سۆفیگەر پەنا بۆ (خۆکوشتن) دەبات، ئەمە سەرەتای کێشەکانی دەروونی مرۆڤە، سەرەتای جودابوونەوەی عەقڵە، یان بەمانایەکیتر سەرەتای سەرهەڵدانی دووفاقی کەسێتییە، ئەم دووفاقیەش کۆمەڵگەو کارتێکەرەکانی دەوروبەری هۆکاری سەرەکین. لێرەدا دەکرێت بڵێین مەحویش وەکو هەر مرۆڤێکی تر هەڵگری سیمایەکی دووفاقیە بووە، چونکە دین کە ئاینی ئیسلامە و مەحوی پەیڕەوکەریەتی دژی خۆکوژییە و ئەو بڕیارێکی لەشیعری ناوبراودا ئاماژەی پێکراوە، هەروەها بیرکردنەوەی مەحویش لەپووچی و تاڵی و بێ بەهابوونی ژیان سەرەتای سەوزبوونی تۆوی خۆکوشتنە لەهزری مەحویدا.

مرۆڤ لەبەرامبەر هاتنی مەرگ بێ ئەندازە بێ توانایەو ئەو حەقیقەتەشی درك کردووە کە هەرگیز ناتوانێ چرکەیەك مەرگی خۆی دوابخات، بۆیە کاتێك هەست دەکات لەهەرچوارلاوە بۆنی مەرگ دێت و مردن خەریکە دەبێتە هاوسێی لێرەدا بەناچاری خۆی بڕیار لەسەر هەڵبژردنی مەرگ دەدات. "مەحوی" یش بەهەمان شێوە هەست بەبۆنی مەرگ و هاتنی نەسیمی مەرگ دەکات بۆ نێو ژیانی، بۆیە لەدواجاردا و بەناچاری بڕیاری خۆکوشتن دەدات، لێرەدا خۆکوشتنی مەحوی لەم شیعرەدا جیانیە لەهەموو خۆکوشتنێکی تر لەگەڵ ئەوەی مەحوی لەوپەڕی نائومێدیدایە و مەرگ و کوشتن و سوتاندن لەچوارلاوە گەمارۆیان داوە و شاعیر دەخەنە دۆخی نائومێدیەوە نائومێدیەك کە چارەسەرکردنی نیەو هیچ شتێك ناتوانێ بەفریای مەحوی بکەوێت بۆیە زۆرناچارانەو لە دوا بەیتی شیعرەکەدا دەڵێ؛

بەخۆکوشتن نەجاتی خۆبدە (مەحوی) وەکو فەرهاد
لە زۆری قەهرەمانی عیشق، ئەفەندم، هەرئەجەل بەستە

لێرەدا دەکرێت دیسان بگەڕێینەوە بۆ بیرکردنەوەی مەحوی لەهەڵبژاردنی مەرگ و بپرسین ئایا مەحوی لەوکاتەدا کەئەم شیعرەی نوسیوە چۆن بیری لە سۆفیگەری و دینداریەکەی نەکردۆتەوە؟ وەڵامی ئەم پرسیارە دەمانباتەوە بۆ پێناسەی شیعرو چۆنێتی لەدایکبوونی دەق، شیعر هەرگیز بەدەرنیە لە هەڵچوونە چرکەساتیەکانی خودی شاعیرو ئەو زەمەن و بارودۆخە سوسیۆلۆژی و سایکۆلۆژیەی شاعیر پێیدا گوزەر دەکات، هەروەها بەدەریش نیە لەکارتێکەرە دینی و مەزهەبیەکان، بەڵام نابێت ئەوەمان لەبیربچێت کاتی بەرهەم هێنانی دەق بەتەنها هۆکارێك لەمانە باڵادەستی بەسەردەقدا دەکەن و ئەوانی تر پشتگوێ دەخرێن، چونکە زۆرکەمن ئەو دەقانەی هەڵگری هەموو کارتێکەرەکانی ژیان وبوون بن، هەموو دەقێك لایەنێك لەژیان و بوون دەنوسێتەوە، نوسەر لەکاتی نوسینی دەقدا تاڕادەیەکی زۆر لەپانتایی نەستدا کار دەکات واتە (لاشعور) کارێکی زۆر دەگێڕێت لەبەرهەمهێنانی دەقدا و هەندێك جار دەبێتە کاریگەرترین فاکتەری هاتنە دنیای دەق. دەکرێت لێرەدا ئەو پاساوە بۆ مەحوی راست بێت کە ئەم شیعرەی مەحوی لەنائاگاییەوە هاتبێتە بوون و لە چرکەی هاتنە دنیای دەقدا شاعیر لەوپەڕی نائاگایدا بووبێت، بێگومان ئەم ڕایەش هەڵگری راستی ڕێژەییەو دەکرێت مەحوی زۆربەئاگاییەوە ئەم دەقەی نوسیبێت، بەڵام ئەگەر گریمانەی یەکەم راست بێت ئەوا شەرعیەت دەدرێت بەڕاکەی مەحوی لەمەڕ هەڵبژاردنی مەرگ، بەڵام ئەگەر گریمانەی دووەم هەڵگری راستیەکی زیاتربێت ئەوکات ئەگەر لەڕوانگەی دینیەوە سەیربکەین هیچ پاساوێك بۆ مەحوی نامێنێتەوە لەبڕیاردان لەسەرمەرگی خۆی، بەڵام ئەگەر لە روانگەیەکی بەدەر لەئاینەوە سەیربکەین ئەوا مرۆڤ ئازادە لەوەی چۆن دەژی و چی دەکات و چۆن مەرگی خۆی هەڵدەبژێرێ، دواجار ئەوەی دەمەوێ ئاماژەی پێبدەم ئەوەیەکە چەمکی (خۆکوشتن) چەمکێکە هەڵگری دەیان و بگرە سەدان راڤەی جیاو بۆچوونی جۆراوجۆرە و زۆرێك لەنوسەرانی دنیا راستەوخۆ و ناراستەوخۆ باسی ئەم چەمکەیان کردووە و دەبێ ئاماژە بەوەش بدەم کە باسکردنی خۆکوشتن لەسەردەمی یۆنانی دێرینەوە لەنێو نوسەراندا هەبووەو باسکراوەو لەسەدەی ڕابردووشدا (کافکا) یەکەمین هەڵگری بیری عەدەمیەتەو پاشانیش نوسەرانی وەکو کامۆو وڵف و هیدایەت و هەمینگوایی کارتێکەری ئەم بۆچوونە عەدەمیانەبوون و رەنگدانەوەی لە نووسین و رەفتاریاندا هەبووە، بەڵام ئەوەی مەحوی لەم نووسەر و بیرمەندانە جیادەکاتەوە ئەوەیە کە ئەم شاعیرە تا سەرئێسقان سۆفیگەرو دیندار بووە و ئەمەش یەکەمین هێڵی سوورە لەبەردەم ئەودا کە بەزاندنی مەحاڵە، بەڵام کاتێك مەحوی دێت و لەم دەقەدا باس لە هەڵبژاردنی مەرگ دەکات، بەدەر لەوەی لەبەشێکی دەقەکەدا پوچی ژیان هەست پێدەرکرێت، بەڵام ئەم شاعیرە لەو پەڕی زیکری عیشقدا و و لە پێناو مەعشوقەکەیدا مەرگ هەڵدەبژێرێت، واتە لەو بەیتەی لەسەرە و ئاماژەمپێدا شاعیر دەیەوێ بڵێ؛ سەرەنجامی عاشق هەر مەرگە، چونکە ژیانی عاشق دەردو مەینەتە جا بۆ رزگاربوون لەو دەردو مەینەتە خۆکوشتنی فەرهاد ئاسا، کە ئاماژەیە بۆ خۆکوشتنێکی مەردانە دوابڕیارە کە ئەمەش دیسان ئەوە دەگەیەنێت مەحوی دەیەوێ بەسەربەرزی و لە پێناوی عەشقدا خۆی بکوژێ، کە ئەمەش خاڵی جیاوازی مەحویە لەم دەقەدا.